

УДК 37. 035

Н.В. Якса,

кандидат педагогічних наук, докторант
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ТЕХНОЛОГІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В УМОВАХ КРИМСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті проаналізовано сутність поняття "педагогічна технологія", представлено технологію професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної взаємодії; яку впроваджено в практико-орієнтованій проектній діяльності за допомогою наступних модулів: конструювання, технологічного, рефлексивно-оціночного.

Моделюючи у процесі дослідження професійно-педагогічну підготовку майбутнього вчителя до міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього простору, ми виходили з того, що ця модель має відображати відповідну технологію, спрямовану на досягнення поставленої мети дослідження. Технологічна модель, враховуючи різноманітні наукові концепції, дає змогу створити на їх перетині нове наукове знання про досліджуваний феномен – міжкультурну взаємодію як об'єкт практичної діяльності педагога та результат його професійно-педагогічної підготовки у вищому педагогічному навчальному закладі. Погоджуємося з І. Соколовою, що технологічна модель є концептуальною за змістом, формалізованою за структурою та поліфункціональною за умовами впровадження [1: 278-279.].

Серед існуючого на сьогодні у педагогічній науці розмаїття педагогічних технологій ми обрали у межах завдань нашого дослідження компетентнісний підхід до проектування педагогічної технології як один з провідних (В. Байденко, Н. Бібік, В. Безпалько, Е. Зєср, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, Л. Петровська, Л. Пуховська, М. Розов, О. Савченко, Г. Терещук, А. Хуторський та ін.).

Педагогічна технологія як категорія педагогічної науки була розроблена у 80-90-х рр. ХХ століття у зв'язку з недоліками традиційної системи навчання на різних його етапах – від початкової до вищої школи [2: 50-51.]. На сьогодні існує досить велика кількість визначень і тлумачень поняття "педагогічна технологія", які можна звести до кількох головних характеристик:

- 1) педагогічна технологія як результат застосування змістових технік реалізації навчального процесу (В. Безпалько);
- 2) технологія як сукупність прийомів, засобів організації навчального процесу (Т. Шамова, П. Третьяков);
- 3) технологія як модель організації навчального процесу (Л. Занков, В. Рєпкін);
- 4) педагогічна технологія як система функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів навчання з метою досягнення ефективного прогнозованого педагогічного результату (М. Кларин);
- 5) технологія як науковий підхід до опису системних педагогічних процесів (В. Юдін);
- 6) педагогічна технологія як спеціально розроблений алгоритм досягнення освітньої мети (І. Волков);
- 7) технологія як сплановане і послідовне втілення на практиці педагогічного процесу (В. Сластьонін, І. Ісаєв, А. Міщенко);
- 8) педагогічна технологія як сфера професійних знань про методи і засоби навчання та теорію їх використання на практиці (І. Зязюн);
- 9) технологія як матеріально-технічне і правове забезпечення навчально-виховного процесу, що вміщує просторово-часові чинники, методи, засоби, форми, педагогічну майстерність, комплекс видів діяльності учасників освітнього процесу (Ю. Азаров).

Погоджуємося з точкою зору В. Сластьоніна та Л. Подимової щодо того, що головними рушійними силами виникнення і практичного втілення сучасних педагогічних технологій є: необхідність здійснення на практиці системно-діяльнісного підходу до професійної підготовки вчителя; потреба застосування особистісно-орієнтованого підходу до навчання; можливість ефективного проектування всіх етапів технологічної взаємодії педагога та учнів з урахуванням необхідних процедур, методів, організаційних форм навчального процесу [3].

Спільним для всіх вказаних характеристик педагогічної технології, на нашу думку, є *проектна характеристика* навчального процесу, що дає змогу у межах нашого дослідження розглянути проектну технологію формування готовності майбутнього педагога до здійснення міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього простору. Педагогічну технологію при цьому характеризують з боку гарантованості результатів професійної підготовки і проектованості її здійснення як показника ефективності застосованих форм, методів і засобів навчального процесу у вищому педагогічному

навчальному закладі [4: 28.]. Крім проектних характеристик, для проблеми нашого дослідження важливою є думка С.О. Сисоєвої щодо гуманістичної спрямованості сучасних педагогічних технологій, оскільки вони орієнтовані на розвиток особистості школяра чи студента у період його навчання [5: 89.]. Таким чином, сучасні педагогічні технології мають реалізувати потребу особистості у індивідуальному розвитку і саморозвитку, професійній і соціальній мобільності, конкурентноспроможності та адаптованості як фахівців [6: 55].

Як стверджує Л. Лук'янова, головними характеристиками педагогічних технологій на сьогодні є: прагнення до універсалізації підходів до навчально-виховного процесу; гнучкість управління процесом навчання; вчасні рефлексивні процеси викладача щодо ефективності навчального процесу; спрямованість на самоосвіту студентів у навчально-пізнавальній діяльності [7: 146].

Метою статті є представлення спроектованої в межах нашого дослідження технології формування професійної готовності майбутнього педагога до здійснення міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього простору в умовах Кримського регіону, ґрунтуючись на компетентнісних засадах як базових для проблеми, що вивчається. Детальний аналіз проблеми компетентності в загальному не є завданням цієї статті, у межах нашого дослідження ми звертаємо увагу, передусім, на професійну компетентність. Її теоретичний аналіз, як найбільш наближеної до нашої проблеми у світлі підготовки майбутнього вчителя, дозволив нам систематизувати її основні характеристики: сукупність знань і вмінь, що визначають результати праці; обсяг навичок виконання поставлених завдань; комбінація особистісних якостей і властивостей; комплекс знань і професійно значимих особистісних якостей; вектор професіоналізації; єдність теоретичної і практичної готовності до праці й ін.

Ураховуючи основні напрями дослідження в цій сфері, вважаємо найбільш близькою позицію В. Дьоміна, згідно з якою професійна компетентність – це високий рівень оволодіння професійними вміннями і навичками, це спосіб продуктивної і творчої самореалізації фахівця в професійній діяльності, спрямованої на освоєння, передачу і створення професійних цінностей і нових технологій обробки інформації, що складається з базових компетенцій.

Специфіка розробленої педагогічної технології полягає в тому, що в ній, по-перше, використовуються можливості методу проекту і проектної діяльності; по-друге, вона відображає тенденцію до поєднання суб'єктів взаємодії в міру реалізації модулів практико-орієнтованої проектної діяльності через відпрацювання ситуацій продуктивної міжкультурної взаємодії і розширення спектра її тактик з опорою на співробітництво.

Нагадаємо, що і перший, і другий момент прямо пов'язані з найважливішою проблемою продуктивної міжкультурної взаємодії – необхідністю її перетворення в освітньому просторі взагалі і вузу зокрема з урахуванням принципово нових суб'єкт-суб'єктних відносин, що носять не формальний, а реальний характер взаємообміну спілкуванням, відносинами, діяльністю, знаннями, думками, ідеями між викладачем (що вже відбувся як педагог-професіонал) і студентом (що позиціонує себе як майбутній учитель). Взаємодія завжди припускає дуалізм, у даному випадку наявність мінімум двох учасників (максимальна кількість необмежена); при цьому кожен з них характеризується конкретним відношенням до іншого і до самого процесу взаємодії. Причому це буде залежати ще й від того, який вектор взаємодії буде розглядатися.

При взаємодії у векторі "студент – студент" не існує такої проблеми. Тут є відносний баланс психологічних позицій у взаємодії, що ґрунтується на приблизній рівності або схожості соціального, вікового, вітального статусу (у професійній реальності цей чинник буде відсутній), прагнення до взаємопідтримки і визнання активної комунікативної ролі один одного.

Взаємодія в освітньому процесі характеризується споконвічною різницею позиції викладача і студента, що полягає, насамперед, у різному соціально-професійному рівні. Отже, проблема суб'єктності, певною мірою, існує тільки у векторах "викладач – група" і "викладач – студент".

Враховуючи філософське і педагогічне визначення, ми звернули увагу, що поняття "суб'єкт" має ряд принципово різних значень: характеризує здатність перетворювати власну життєдіяльність на предмет практичного перетворення; впливає на об'єкт на основі відповідних знань і вмінь; має певне ставлення до процесу свого професійного становлення; виступає як носій певних особистісних властивостей, здатний конструювати свою життєдіяльність і майбутню професійну діяльність.

Модернізація вищої професійної освіти України, її орієнтація на реальне соціальне замовлення суспільства приводять до однозначного прийняття суб'єкт – суб'єктних відносин між викладачем і студентами як суб'єктами діяльності освітнього процесу. Об'єктно-суб'єктна парадигма ще зберігається, але педагогічний простір освітніх установ позбавляється від неї, з тим, що в середній ланці освіти цей процес проходить більш повільно, ніж у вищій школі.

Однак, як уже відзначалося, сучасна соціокультурна й економічна ситуація України, Кримського регіону і світового співтовариства загалом робить замовлення не стільки на грамотного, кваліфікованого виконавця, скільки на знаючого й ініціативного, мобільного, комунікабельного

вчителя, завжди відкритого до конструктивного особистісного й професійного спілкування і взаємодії на всіх рівнях соціуму – мікро-, мезо- і макро-.

Викладач-професіонал усвідомлює, що в освітньому процесі центральною фігурою на сьогодні стає не він, а студент; головною є його діяльність; пріоритетним стає самостійне набуття й, особливо, застосування в практичній діяльності отриманих знань, формування власного професійного досвіду. Учені дійшли висновку, що специфіка педагогічної творчості викладача вузу полягає в тому, що об'єктом і одночасно суб'єктом професійної діяльності є особистість того, хто навчається, майбутнього професіонала..., коли в процесі спільної діяльності відбувається "творення" і "створення" особистості фахівця. Усе це сприяє саморозвиткові і самовдосконаленню особистості майбутнього фахівця, що і є метою освітнього процесу вузу і може бути представлене у вигляді спеціально розробленої технології.

Ми зупинили свій вибір на модульній побудові педагогічної технології, аргументуючи власну позицію тим, що модуль, по-перше, означає певну закінченість дій і одночасно є сходинкою до наступної дії; по-друге, оволодіння логікою побудови кожного модуля технології взагалі і практико-орієнтованої діяльності, зокрема, набуває особливого значення в плані майбутньої продуктивної взаємодії майбутнього педагога і діяльності, у якій від повноцінного виконання кожного модуля буде залежати успіх досягнення поставленої мети.

Разом з тим, специфіка розробленої педагогічної технології полягає в тому, що в нашому дослідженні діяльність (підготовка майбутніх педагогів до продуктивної взаємодії із суб'єктами освітнього процесу) здійснюється в діяльності (практико-орієнтованій проектній діяльності) і не випадково кожен її компонент обов'язково відображається в реалізованому модулі. Тому етапність реалізації компонентів авторської педагогічної технології буде віддзеркалена в логіці виконання модулів практико-орієнтованої проектної діяльності студентів педвузу – конструювання, технологічному і рефлексивно-оцінному через ситуації взаємодії.

Модуль конструювання включає цілепокладання, діагностику, принципи, функції і зміст продуктивної взаємодії студентів.

Процеси конструювання базуються на таких принципах: діалогічності, наступності, координації, інтеграції, проб лемагізації, персоніфікації, культурної ідентичності.

З огляду на специфіку продуктивної взаємодії майбутнього вчителя, що полягає в іншомовному спілкуванні, нами були визначені чотири **функції** конструктивного модуля:

- *пізнавальна* (вміння повідомити, віднайти необхідну інформацію для здійснюваного практико-значущого проекту та для самої продуктивної взаємодії, що відбувається за принципом діалогу мов);
- *регулятивно-спонукальна* (прагнення висловити прохання, пораду, розподілити повноваження між учасниками проектної діяльності враховуючи рівень його професіоналізму та компетенцій, обсяг наявних знань і вмінь);
- *ціннісно-орієнтаційна* (усвідомлення спілкування, взаємодії з позиції їх професійної й особистісної значущості для студента, як майбутнього фахівця);
- *функція мовно-етикетна* чи етикету міжособистісної взаємодії (оволодіння всім можливим спектром тактик і ситуацій професійного й особистісного спілкування і міжкультурної взаємодії).

Модуль конструювання припускає визначення мети і конкретних завдань продуктивної міжкультурної взаємодії студентів, що утворюють певну ієрархію рівнів, зокрема таких: соціального замовлення суспільства; конкретного типу освітніх установ; цілі, які реалізуються на навчальних заняттях, педагогічній практиці й у процесі самоосвіти.

Погодимось з дослідниками проблем вищої освіти Д. Чернилевським, О. Філатовим, котрі вважають, що цілі професійного навчання визначаються всіма структурними компонентами наукових знань і професійних умінь, необхідних для фахівців заданої кваліфікації і профілю.

Стратегічною метою пропонованої технології, обумовленої об'єктивно, є навчання майбутнього вчителя продуктивній міжкультурній взаємодії.

Технологічний модуль педагогічної технології – це той безпосередній "інструментарій", за допомогою якого запускається в дію її механізм. У пропонованій технології "ядром" технологічного модуля є ситуації взаємодії, у безпосередньому протіканні яких відпрацьовуються вміння, навички, способи продуктивної взаємодії у всіх її сферах з використанням спеціально підібраних форм і методів, що веде до формування базової компетентності і її структурних компонентів – компетенцій.

На основі аналізу особливостей проектної діяльності, логіки групової роботи над практико-орієнтованим проектом, ситуації були згруповані в такий спосіб: *інформаційно-пошукові, ситуації партнерської міжкультурної взаємодії і ситуації командної міжкультурної взаємодії*. Дуже важливим є те, що кожна із ситуацій створює коло проблем, що викликають гостру необхідність формування тієї чи іншої компетенції.

Конструктивний і технологічний модулі в пропонованій технології доповнюються **рефлексивно-оцінним**. Даний модуль передбачає навчання студентів навичкам групової рефлексії й індивідуально-особистісної міжкультурної взаємодії, оцінку і самооцінку результатів здійсненої взаємодії, визначення продуктивності здійсненої взаємодії, діагностику рівня сформованості компетентності майбутнього вчителя в продуктивній взаємодії і рефлексію особистісно-діяльнісних індивідуальних і групових змін. Необхідно відрефлексувати внутрішні зміни, що відбулися в знаннях, уміннях, навичках, характері спілкування, ставленні до себе й інших, до спільної діяльності, до здійсненого діалогу культур, мов; проаналізувати "наповненість" змісту портфоліо професійних і загальнолюдських цінностей; виявити сформованість окремих ключових компетенцій та базової компетентності майбутнього вчителя в продуктивній взаємодії й ін. При цьому використовується рефлексія двох видів – "рефлексія першого роду (авторефлексія) і рефлексія міжособистісного, міжсуб'єктного спілкування (суб'єкт-суб'єктна рефлексія) – рефлексія другого роду".

Таким чином, технологія професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної взаємодії постає як модель організації навчального процесу, система функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів навчання, сфера професійних знань про методи і засоби навчання та теорію їх використання на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Соколова І.В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутнього вчителя за двома спеціальностями на філологічних факультетах вищих навчальних закладів: Дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. – К., 2008. – 272 с.
2. Стрельников В.Ю. Теоретичні засади проектування професійно-орієнтованої систем (підготовка бакалаврів економіки): Монографія. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 329 с.
3. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: ИИП, магистр, 1997. – 224 с.
4. Монахов В.М. Аксиоматический подход к проектированию педагогических технологий // Педагогика. – 1997. – № 6. – С. 26-31.
5. Сисоева С.О. Педагогичні технології: структурно-функціональний аналіз // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : Зб. наук. пр. / Редкол. І.А. Зязюн та ін. – У 2 ч. – Ч.1. – К.-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. – С. 86-91.
6. Сисоева С.О. Про результати завершення науково-дослідної роботи з теми: "Психолого-педагогічні основи особистісного підходу до впровадження педагогічних технологій у професійних закладах освіти" // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал. – 2005. – Вип. 1. – С. 54-64.
7. Лук'янова Л.Б. Екологічна освіта у професійно-технічних навчальних закладах: теоретичний і практичний аспекти: Монографія. – К.: Міленіум, 2006. – 252 с.

Матеріал надійшов до редакції 28.03. 2008 р.

Якса Н.В. Технологія професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього простору в умовах Кримського регіону.

В статті проаналізована сутність поняття "педагогічна технологія", представлена технологія професійної підготовки майбутніх педагогів до міжкультурної взаємодії, яка введена в практично-орієнтовану проектну діяльність при допомозі наступних модулів: конструктивної, технологічної, рефлексивно-оцінної.

Yaksa N.V. The Technology of Future Teachers' Professional Preparation to Intercultural Interaction of the Educational Process Subjects in the Conditions of the Crimea Region.

In the article the essence of the notion "pedagogic technology" is analysed, the technology of the future teachers professional preparation to intercultural interaction is presented. The mentioned technology is introduced into the practically-oriented project activity with the help of the following modules: constructive, technological, reflexive-evaluative.